

Konference o rolích jídla v náboženství

Tomáš Bubík

Na konci října tohoto roku se celá řada českých a slovenských religionistů zúčastnila konference *Náboženství a jídlo*, konané v Pardubicích. Dvoudenní jednání, které je možno považovat za jednu z významných akcí české religionistiky, probíhalo ve dnech 26.-27. října 2004 v krásných prostorách pardubického zámku, jenž je vedle Pernštejského náměstí dominantou města. Tato skutečnost jistě dodala konferenci na atmosféře. Ač jsou Pardubice vnímány jako významný dopravní uzel a důležitá průmyslová lokalita orientovaná na chemický průmysl, účastníkům konference odhalily architektonický půvab historické části města, kde se v poklidném prostředí příjemných zátiší, restaurací a kaváren pěstuje také věda a kultura.

Myšlenka uspořádat takto tematizovanou konferenci se zrodila na půdě České společnosti pro studium náboženství, která posléze požádala Katedru religionistiky a filozofie FHS Univerzity Pardubice, aby se ujala jejího pořádání.

Na konferenci zaznělo 25 příspěvků, které vyslechlo okolo 150 účastníků. Jednání bylo rozděleno do sedmi tematických bloků moderovaných vedoucími jednotlivých religionistických pracovišť – Ivanem Štampachem, Milanem Kováčem a Dušanem Lužným. Po každém bloku následoval čas pro diskusi.

Hlavním tématem konference byla problematika jídla v náboženství. Snaha reflektovat fenomén jídla měla nejen ukázat, že náboženství nejsou lhostejná k tomu, co jejich stoupenci jedí, jakého jídla se zdržují a jak s jídlem zacházejí při jeho přípravě a konzumaci, ale také zdůraznit, že náboženství nevycházejí pouze z duchovní zkušenosti, nýbrž je trvale provází čistá tělesnost, smyslové zakoušení posvátna, a to právě prostřednictvím konzumace jídla, která patří k jednomu z nejdůležitějších posvátných úkonů.

První úterní blok konference byl zaměřen na historickou retrospektivu. Jednotlivé příspěvky přednesli Dalibor Antalík („Stolování bohů a lidí ve starověké Syropalestině“), Pavel Titz („Středoitalské votivní terakoty v podobě pokrmu bohů a lidí“) a Milena Lenderová („Tabule sváteční a postní. Příklad stravování hrabat Schliků v období mezi časy“). V následujícím bloku, který byl věnován rituální hostině ve starověku, vystoupili Iva Doležalová („Refrigerium jako rituální praxe starověkých křesťanů“).

nů“), Dalibor Papoušek („Večeře Páně v Korintu“), Pavel Hošek („Společenské stolování v biblických dobách“) a Radek Chlup („Obětní hostina v antickém Řecku. Nástin strukturální analýzy“). V prvním odpoledním bloku zazněly příspěvky zaměřené na komparativní pohledy, jež přednesli Tomáš Novotný („Náboženské pozadí kašrutu“), Eleonóra Hamar („Symbolické praktiky používání zásad kašer pokrmů“), Tomáš Bubík („Hostina a půst v křesťanské kultuře“) a Attila Kovács („Ramadán“). Poslední blok prvního dne byl věnován souvislostem s kulturní antropologií, které z různých úhlů nastínili Vít Erban („Čisté a nečisté jako kulturní konstrukt“), Alexandra Navrátilová („Jídlo jako komunikace s posvátnem v lidové tradici“), Bohuslav Šalanda („Náboženství a jídlo. Kulturně-antropologické aspekty“), Radosław Uliszak („Hinduizmus a wyżywienie ludności w Indii“) a Michal Veleg („Rituálne jedlo pri pohrebe u Rumunov“).

První dopolední blok druhého dne konference navazoval na závěrečné téma předchozího jednání. Blok zahájil Josef Kandert („Jídlo a nápoje v kultovní praxi obyvatel Guinejského zálivu“), dále pak vystoupili Milan Kováč („Lacandónska rituálna strava“) a Beata Čierniková („Pivo ako posvätný nápoj“). Následoval předposlední blok věnovaný jídlu v současné religiozitě, v němž své příspěvky přednesli David Václavík („Obžerství, askeze a konzum v kontextu soudobého náboženského života“), Martin Fárek („Čisté a nečisté ve višnuistické kuchyni“), Miroslava Brymzová („Vývoj sakrálného jedla v hnutí Hare Kršna“), Milan Fujda („Putování za čajem. Čeští čajovníci a časopis Dotek“) a Vít Machálek („Křesťanství a mentální anorexie“).

V závěrečném bloku bylo pojednáno o jídle z hlediska filozofie náboženství. Zazněl příspěvek pod názvem „Jsme to, co jíme. Mezi Feuerbachem a nebeskou hostinou“, který přednesl Ivan Štampach.

I přes takto úzce vymezenou problematiku je přeci jen obtížné shrnout obsahovou stránku konference, neboť východiska i přístupy jednotlivých přednášejících byly značně rozdílné, od čistě deskriptivních prezentací až po snahu o formulování teoretických modelů. Snad bychom se ale mohli pokusit uvést alespoň některé z myšlenek, které mohou mít obecnější povahu. Za výchozí tezi lze považovat tvrzení, že jídlo v náboženství nemá čistě biologickou, život udržující funkci, ale především funkci rituální, symbolickou a sociální. Podoby rituálních hostin se zásadně odvíjejí od dominantních náboženských idejí a jsou chápány jako způsob komunikace s bohem či bohy. Jisté potraviny jsou z těchto důvodů v náboženstvích tabuizovány a je jim přisuzována jistá exkluzivita. Ne vždy jsou také stravovací předpisy založeny eticky, ale primárně například na idejích vydělenosti a odlišnosti, čistého a nečistého, které jsou transkulturní povahy.

Způsob stravování také dané společnosti definuje, upevňuje a stabilizuje. Snaha reflektovat něco tak zcela konkrétního, jako je jídlo, vychází také ze současných společenských trendů, které přikládají způsobům stravování jednu ze zásadních rolí, která však nemusí být ukotvena nábožensky. Avšak náboženství právě tyto změny v gastronomii přímo či nepřímo ovlivňují, a to buď ideově nebo již po staletí pěstovanými stravovacími důrazy či stereotypy. Tím zároveň dochází i k pronikání náboženských idejí do čistě sekulární kultury, stejně jako k synkretickým tendencím v konzumaci jídla. Tato skutečnost v sobě mnohdy nese i silný morální náboj, který vytváří novou morální stratifikaci ve společnosti, je zdrojem osobní identity či motivem k identifikaci osoby s určitou skupinou.

Dobrou zprávou pro účastníky, ale zejména pro ty, kteří neměli možnost se konference účastnit, je příslib, že příspěvky budou dostupné i v písemné podobě. Katedra religionistiky a filozofie FHS Univerzity Pardubice připravuje vydání konferenčního sborníku na jaře roku 2005. Doufejme tedy, že všechny příspěvky, které zazněly, také skutečně vyjdou.

Pardubické setkání bylo významné i z jiného důvodu. Již na předchozích společných religionistických akcích se diskutovala možnost vzniku společné iniciativy v rámci spolupráce jednotlivých religionistických pracovišť ve středoevropském regionu. Posledním bodem programu konference bylo proto oficiální vyhlášení deklarace o této spolupráci pod názvem *Central European Religious Studies – CERES*. Krátkodobým cílem je koordinace akcí a pravidelné roční pořádání společných konferencí na principu rotace, vydávání sborníků z jednotlivých konferencí, které by se postupně transformovaly v periodikum vycházející v anglickém jazyce. Strategii CERES je zapojit do deklarace o vzájemné spolupráci také další pracoviště, a to především z Polska a Maďarska. Dlouhodobým cílem této snahy pak je vytvoření středoevropské religionistické platformy, která by byla důstojným partnerem religionistiky v zemích s dlouhodobou a nepřerušovanou tradicí v tomto oboru.